

Anna Zellma

Osobowościowe determinanty nawiązywania przyjaźni wśród katechizowanej młodzieży

Forum Teologiczne 4, 139-154

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA ZELMA
Wydział Teologii UWM
w Olsztynie

OSOBOWOŚCIOWE DETERMINANTY NAWIĄZYWANIA PRZYJAŹNI WŚRÓD KATECHIZOWANEJ MŁODZIEŻY

Słowa kluczowe: katecheza, młodzież, osobowość, przyjaźń, rozwój osobowy.
Schlüsselworte: Katechese, Jugend, Persönlichkeit, Freundschaft, personale Entfaltung.

Wstęp

Przyjaźni potrzebuje każdy człowiek, a szczególnie człowiek młody. Jest ona ważna i konieczna dla jego wszechstronnego rozwoju. Wywiera ona znaczący wpływ na funkcjonowanie młodzieży i na jakość jej uczestnictwa w procesach edukacyjnych, w tym także w interakcjach katechetycznych. Przyjaźń pozwala na przekazywanie własnych myśli, pragnień, potrzeb, dążeń, wartości, nabywanie umiejętności zrozumienia innych i odsłuchiwanie informacji na swój temat, wspomaganie drugich w ich własnym rozwoju. Sprzyja zaspokojeniu potrzeby bezpieczeństwa, afiliacji, dodatniej samooceny i uznania społecznego, tworząc korzystne warunki do kształtowania się tożsamości katechizowanej młodzieży.

Bliskie relacje, jakie młode osoby nawiązują między sobą, zależą od wielu czynników. Jednym z nich są osobowościowe determinanty. Specyfika podobieństw i indywidualnych różnic poszczególnych osób w sposób znaczący wpływa na to, z kim nawiązują one przyjaźń, co z kolei decyduje o jakości podejmowanych działań i zakresie uczestnictwa w życiu grup, do których jednostka przynależy, np. rodziny, grupy rówieśniczej lub katechetycznej.

W katechetyce – jak dotąd – odczuwa się wyraźny niedosyt nawiązywania do tych zagadnień. Najczęściej mówi się tam o celach, treściach i metodach pracy dydaktyczno-wychowawczej z katechizowanymi dziećmi i z młodzieżą, akcentując przy tym aspekty dydaktyczne. Powstaje jednak potrzeba

podejmowania badań interdyscyplinarnych, ukazujących np. związki zachodzące pomiędzy osobowością katechizowanych a nawiązanymi przez nich – w toku katechezy – związkami przyjacielskimi. W ten sposób można dostrzec powiązania istniejące pomiędzy osobowością katechizowanych uczniów a preferowanymi wartościami i przejawianymi postawami, co z kolei pozwoli katechetom na podejmowanie efektywnych czynności w zakresie wspomagania uczniów najpierw w osiągnięciu dojrzałości ludzkiej, a następnie chrześcijańskiej.

Ukierunkowanie na znajomość osobowościowych determinantów nawiązywania przyjaźni wśród katechizowanej młodzieży jest istotne również dlatego, że we współczesnej rzeczywistości, zwłaszcza tej, którą kreuje środki społecznego komunikowania, nierzadko neguje się wartość przyjaźni i lansuje model życia pozbawionego autentycznych, opartych na uniwersalnych wartościach relacji międzyosobowych. Jest więc konieczne, aby katecheta znał osiągnięcia psychologii w tym zakresie, co pozwoli mu najpierw poznać i zrozumieć katechizowaną młodzież, a następnie skutecznie pomagać jej w nawiązywaniu i podtrzymywaniu przyjaźni nie tylko z rówieśnikami, ale i z Bogiem. Z tego m.in. względu należy poszukiwać odpowiedzi na pytanie, jakie są predyspozycje osobowościowe katechizowanej młodzieży do nawiązywania przyjaźni. W celu rozwiązania podjętego problemu w niniejszym przedłożeniu zostaną najpierw omówione kwestie terminologiczne. Wskaże się przy tym na zakres pojęcia „przyjaźń” i „osobowość”, a następnie zostaną ukazane podstawowe wymiary osobowości katechizowanej młodzieży, które w sposób znaczący predysponują ją do nawiązywania przyjaźni z innymi uczestnikami katechezy, osobowościowe wyznaczniki nawiązywania przyjaźni wśród katechizowanej młodzieży oraz indywidualne różnice między katechizowaną młodzieżą nawiązującą więzi przyjaźni. W tym kontekście zostanie ukazane znaczenie przyjaźni dla integralnego rozwoju katechizowanej młodzieży.

1. Kwestie terminologiczne

W tytule artykułu zostały zawarte terminy wieloznaczne, które są różnie ujmowane przez psychologów i katechetyków. Wynikają one głównie z niejednoznaczności takich pojęć, jak „przyjaźń” i „osobowość”. Z tego względu pierwszym z podstawowych zagadnień, które wymagają omówienia, są kwestie terminologiczne. Ważne jest tu wyraźne ukazanie takiego rozumienia tych pojęć, jakie stanowi punkt odniesienia dla podjętego w niniejszym przedłożeniu problemu.

1.1. Przyjaźń

Zdefiniowanie terminu „przyjaźń” jest zadaniem dość trudnym. Przyjaźń należy bowiem do tego typu nieformalnych relacji interpersonalnych,

których nie można konkretnie zdefiniować, lecz jedynie opisać ich istotne wyznaczniki.

Wielu autorów zajmujących się analizą fenomenu przyjaźni utożsamia ją jedynie z uczuciem, którym darzą się dwie atrakcyjne dla siebie osoby. Uczucie to na ogół pozbawione jest komponentu erotycznego i wyraża się w bezinteresownej sympatii, gotowości niesienia pomocy, we wspólnych zainteresowaniach i wspólnym realizowaniu działań.¹

Takie rozumienie przyjaźni jest pewnym uproszczeniem. Każdy względnie trwały związek interpersonalny, w tym także przyjaźń, obok komponentu emocjonalno-uczuciowego, zawiera w sobie bowiem również inne komponenty, np. poznawczy lub wartościujący. Jaki sens zatem nadać pojęciu „przyjaźń” w katechetyce?

Rozpatrując zagadnienie przyjaźni z punktu widzenia katechetycznego, trzeba podkreślić, iż słowo „przyjaźń” wskazuje na bliskość czyjejś jaźni (czyjegoś „ja”) z jaźnią drugiej osoby. Ogólnie przyjaźń można określić jako wzajemną życzliwość, opartą na umiłowaniu tego samego dobra i pragnieniu dobra dla drugiej osoby tak, jak pragnie się go dla siebie samego. Sama życzliwość nie jest jednak wystarczającym powodem przyjaźni. W przyjaźni wymagana jest miłość wzajemna i dojrzałe zaangażowanie się woli w odniesieniu do drugiej osoby pod kątem jej dobra.²

Przyjaźń powstaje między dwiema osobami w sposób spontaniczny, naturalny, nieoczekiwany, wyraźnie odwzajemniony, dobrowolny, bez jakichkolwiek deklaracji i umów.³ Najczęściej jej genezą jest wspólne działanie (nauka w jednej klasie, szkole, studia, praca zawodowa) i dążenie do wspólnego celu. Dzielenie zainteresowań, umiejętności, trudów i podejmowanie określonych form aktywności może stać się początkiem przyjaźni wtedy, gdy dwie osoby odkryją w sobie podobną intuicję, podobny rodzaj wrażliwości na świat, wspólnie dostrzegają wagę pewnych problemów, wyznają ten sam światopogląd. Istotnym zatem warunkiem do zaistnienia przyjaźni jest podobieństwo ideałów, myśli i pragnień, z równoczesnym poszanowaniem indywidualności każdej ze stron i jej pełną akceptacją.⁴ Dla rozwoju przyjaźni potrzebna jest obustronna wiedza partnerów o sobie, o jakości oceny przejawianych przez

¹ Takie rozumienie przyjaźni występuje m.in. w pracach W. Soborowskiego. Zob. W. Soborowski, *Przyjaźń*, w: *Słownik psychologiczny*, pod red. W. Szewczuka, Warszawa 1979, s. 222.

² J. Placha, *Przyjaźń*, w: *Słownik małżeństwa i rodziny*, pod red. E. Ozorowskiego, Warszawa-Łomianki 1999, s. 373; W. Jankowski, *Przyjaźń w małżeństwie*, w: *Słownik małżeństwa i rodziny*, s. 373–374; tenże, *Przyjaźń w narzeczeństwie*, w: *Słownik małżeństwa i rodziny*, s. 374–375; K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1986, s. 84–85.

³ L. Niebrzydowski, *Psychologia przyjaźni i otwartości młodzieży i dorosłych*, Łódź 1992, s. 19–22.

⁴ A. Dylus, *Przyjaźń*, w: *Słownik teologiczny*, pod red. A. Zuberbiera, Katowice 1998², s. 472.

nich postaw wobec spraw najistotniejszych.⁵ To wzajemne poznanie się osób nie dokonuje się jedynie na podstawie wygłaszanych sądów i czynionych obserwacji wzajemnego zachowania się, lecz także w toku nabywania wspólnych doświadczeń oraz tzw. ujawniania siebie.⁶ Wymaga ono łączności, współobecności, komunikowania się i jest podstawą wszelkich przekonań o partnerze. Dzięki tym przekonaniom osoba nabiera pewności, kim jest przyjaciel, co pozwala jej na głębsze otwarcie się przed nim i zaufanie mu.⁷

O tym, czy dany związek można nazwać przyjaźnią, decyduje wiele wskaźników. Zalicza się do nich m.in. otwartość, autentyzm, polegający na prawdziwym i spontanicznym zachowaniu się wobec drugiej osoby, udzielanie jej z własnej inicjatywy wsparcia, akceptacji, uznania i szacunku, podobieństwo partnerów w zakresie przejawianych poglądów, postaw, przekonań, zainteresowań, preferowanych wartości, rozumienie empatyczne, polegające na trafnym interpretowaniu uczuć partnera oraz słuchaniu z uwagą tego, co mówi, częstość wzajemnych interakcji.⁸

Przyjaźń opiera się na indywidualnym i subiektywnym sposobie postrzegania partnera oraz na własnym sposobie interpretowania wszelkich jego zachowań. Osoby, które łączy więź przyjaźni, akceptują całą osobę przyjaciela, a nie tylko pewną jego cechę lub kilka. Jednocześnie są przeświadczone o jego niepowtarzalności i akceptują go. Świadomość akceptacji ze strony przyjaciela wzbudza lub umacnia wiarę w siebie, mobilizuje do działania, do podejmowania wysiłku pracy nad sobą.⁹ Przyjaźń stwarza zatem szansę pełnego rozwoju osobowości.

1.2. Osobowość

W psychologii funkcjonuje wiele definicji i prób wyjaśnienia zakresu semantycznego pojęcia „osobowość”.¹⁰ Psychologowie zwracają szczególną

⁵ L. Niebrzydowski, *Psychologia wychowawcza*, Warszawa 1989, s. 262.

⁶ Tenże, *Psychologia ludzkich potrzeb, aspiracji i możliwości*, Łódź 1999, s. 197.

⁷ A.L. McGinnis, *Sztuka przyjaźni*, Warszawa 1991, s. 23 i nn.

⁸ M. Agryle, *Psychologia stosunków międzyludzkich*, Warszawa 1991, s. 179; F. Alberoni, *O przyjaźni*, Warszawa 1994, s. 12 i nn.; V. Albisetti, *Być przyjacielem czy mieć przyjaciela? Sposób na poznanie siebie samego i innych*, Kielce 1999, s. 76 i nn; A. Dylus, *Przyjaźń*, s. 472; L. Niebrzydowski, *Psychologia przyjaźni*, s. 10-11.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Wszechstronny wgląd w tę problematykę, z uwzględnieniem aspektów socjologicznych i filozoficznych, można znaleźć m.in. w: Z. Chlewiński, *Postawy a cechy osobowości*, Lublin 1987; S. Gerstmann, *Próba określenia treści terminu „osobowość”*, w: *Aktywność człowieka i osobowość jako przedmiot psychologii i podstawowe zagadnienia psychologii klinicznej*, pod red. S. Gerstmann, Łódź 1982, s. 34-45; S. Siek, *Struktura osobowości*, Warszawa 1986; J. Strelau, *Osobowość jako zespół cech*, w: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2. *Psychologia ogólna*, pod red. J. Strelau, Gdańsk 2000, s. 525-560; M. Tyszkowa, *Zdolności, osobowość i działalność uczniów*, Warszawa 1990.

uwagę na elementy strukturalne osobowości. Zaznaczają przy tym, że osobowość nie jest czymś wrodzonym i gotowym, lecz dynamicznym, kształtującym się na podłożu plastycznej, odziedziczonej struktury psychicznej danej jednostki w kontekście zmiennych warunków społeczno-kulturowych.¹¹

Współcześnie większość badaczy osobowości zgadza się co do tego, że osobowość „jest dynamiczną i niepowtarzalną, a zarazem względnie stałą, konstelacją nabytych i wrodzonych właściwości psychicznych znamienych dla danej jednostki, a zarazem kształtującą jej charakterystyczną aktywność wewnętrzną i zewnętrzną”.¹² Na jej rozwój wpływają czynniki genetyczne, przebieg endogenezy i porodu, relacje osobowe (relacje: dziecko – matka, ojciec, rodzina, Kościół, szkoła itd.), uwarunkowania społeczno-kulturowe i sytuacje życiowe nie zaplanowane, które tak mocno oddziałują na człowieka, iż zmienia on dotychczasowy styl swojego zachowania.¹³

W tak opisanej osobowości wyodrębnia się trzy poziomy, które odpowiadają trzem poziomom funkcjonowania człowieka.¹⁴ Pierwszy z nich to poziom wrodzonych dyspozycji (motywacyjnych, temperamentalnych, instrumentalnych). Jest on, z punktu widzenia rozwojowego, najstarszym poziomem, którego dyspozycje można podzielić na popędowo-emocjonalne (potrzeby, popędy i emocje), temperamentalne (np. wrażliwość sensoryczna i emocjonalna, siła i szybkość reakcji, zrównoważenie emocjonalne, odporność) i instrumentalne (poznawcze i wykonawcze, określane jako wrodzone zdolności).¹⁵

¹¹ W psychologii istnieją różne teorie osobowości, które ujmują ją bądź jako układ cech charakteryzujących człowieka (teoria cech), bądź jako układ czynników ujawnianych w wyniku badań psychometrycznych (teorie czynnikowe), bądź też jako system struktur poznawczych jednostki (konceptje kognitywne). W niektórych koncepcjach psychologicznych podkreśla się związek cech czy struktur osobowości człowieka z właściwościami neurofizjologicznymi i hormonalnymi jego organizmu (H. Eysenck, R.B. Cattell). Zob. G.W. Allport, *Pattern and Growth in Personality*, [b.m.] 1961; R.B. Cattell, *The inheritance of personality and ability. Research methods and findings*, New York 1982; L. Eaves, H.J. Eysenck, N. Martin, *Genes, Culture and Personality: An empirical approach*, London 1989; A.C. Heath, P.A. Madden, C.R. Cloninger, N.G. Martin, *Genetic and environmental structure of personality*, w: *Personality and psychopathology*, ed. C.R. Cloninger, Washington 1999, s. 343–362.

¹² C.S. Hall, G. Lindzey, *Teorie osobowości*, Warszawa 1998³, s. 18 i nn; W. Łukaszewski, *Szanse rozwoju osobowości*, Warszawa 1984, s. 198; S.C. Ouellette, *The relationship between personality and health: What self and identity have to do with it*, w: *Self, social identity, and physical health: interdisciplinary explorations. Rutgers series on self and social identity*, vol. 2, ed. R.J. Contrada, R.D. Ashnove, New York 1999, s. 126–145.

¹³ J.A. Nowak stwierdza, że w psychologii tego rodzaju sytuacje życiowe określane są terminem „los”, w teologii natomiast terminem „łaska”. Zob. A.J. Nowak, *Osobowość sakramentalna*, Lublin 1997, s. 58.

¹⁴ Szerzej na ten temat pisze m.in. R.A. Emmons, *Levels and domains in personality: An introduction*, *Journal of Personality* 63 (1995) nr 3, s. 341–364; D.C. Funder, *The personality puzzle*, New York 1997; T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany (nowe podejście)*, Gdańsk 1996.

¹⁵ A.C. Heath, P.A. Madden, C.R. Cloninger, N.G. Martin, *Genetic and environmental structure of personality*, w: *Personality and psychopathology*, ed. C.R. Cloninger, Washington 1999, s. 343–367.

Same wrodzone dyspozycje, bez odpowiednich nawyków i czynności intencjonalnych, nie stwarzają człowiekowi dostatecznych możliwości adaptacyjnych; nie umożliwiają nawet przetrwania. Człowiek nie ma bowiem wrodzonych struktur poznawczo-popędowo-motorycznych, czyli instynktów, które rozpadałyby się i pozostawiałyby tylko jeden ich człon – popędowy czy popędowo-emocjonalny i dlatego musi uczyć się rozpoznawania przedmiotów służących zaspokajaniu jego potrzeb oraz przyswajać sobie czynności, za pomocą których zaspokajanie to może być realizowane.¹⁶ Na podstawie tak konstytuowanego poziomu rozwijają się dwa genetycznie młodsze poziomy, które m.in. regulują zaspokajanie potrzeb i popędów związanych z poziomem pierwszym. Główną rolę w tej regulacji spełnia świadomość, która w sposób niepełny podporządkowuje sobie dwa niższe poziomy.¹⁷

Drugi poziom kształtuje się na podstawie wyżej wymienionych dyspozycji i mechanizmów o podłożu biologicznym i jest określany jako poziom nawyków. Wiąże się on z odruchami, które służą zaspokajaniu określonych potrzeb jednostki i które – w miarę upływu czasu i nabywania przez nią doświadczenia – coraz bardziej wzbogacają się, utralają i automatyzują, a tym samym prowadzą do powstania nawyków, czyli ciągu reakcji na odpowiedni szereg bodźców.¹⁸ Wyżej wymienione nawyki mają mniej lub bardziej konkretny charakter; są powiązane z określonymi sytuacjami i mogą być generalizowane na sytuacje podobne, przy czym ich stopień generalizacji może być różny. Im bardziej utralony jest nawyk, tym mniejsza ilość informacji bodźcowej zdolna jest wywołać określoną reakcję podmiotu, a więc tym mniejsza rola aktualnych doświadczeń. Poza tym w wypadku kierowania się nawykami występuje wpływ uprzedniego doświadczenia oraz aktualnie działających bodźców na zachowanie jednostki, co pozwala stwierdzić, że nawykowe zachowanie jest w znacznym stopniu zdeterminowane przeszłością i historią życia jednostki.¹⁹

Wreszcie trzeci poziom osobowości, określany jako poziom świadomości, jest najmłodszym filo- i ontogenetycznie poziomem funkcjonowania, najbardziej przy tym elastycznym i efektywnym. Wiąże się on z myśleniem abstrakcyjnym i posługiwaniem się językiem, a więc z tym, co ma swoiście ludzki wymiar, przy czym świadomość stanowi tu pewnego rodzaju potencjalność, która w odpowiednich warunkach – w stanie czuwania – może być aktualizowana w postaci uświadomienia sobie niektórych spraw, związków między

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ R.A. Emmons, *Levels and domains in personality: An introduction*, s. 350–359.

¹⁹ M. Frese, J. Stewart, B. Hannover, *Goal orientation and planfulness: action styles as personality concepts*, *Journal of Personality and Social Psychology* 52 (1987), s. 1183–1190.

zjawiskami. Stwarza to jednostce możliwość integracji doświadczenia i kierowania swym zachowaniem.²⁰ Podstawową zaś formą funkcjonowania na poziomie świadomości jest działanie, rozumiane jako aktywność intencjonalna, a więc specyficzna dla człowieka.²¹

Tak określona osobowość jest źródłem intencjonalnych aktywności człowieka. Obejmuje ona, podobnie jak działanie, aspekt motywacyjny, instrumentalny i stylistyczny.²² Pierwszy z nich dynamizuje i ukierunkowuje czynności. Zalicza się tu wartości, ideały, dążenia, a także przekonania jednostki. Drugi określa poziom ich wykonania. Można tu wyodrębnić takie dyspozycje instrumentalne, jak: wiedza, inteligencja, zdolności oraz umiejętności. Trzeci z kolei przejawia się w sposobie tworzenia planów i ich realizacji, przy czym aspekty te są ze sobą ściśle powiązane. Co więcej, każdy z tych aspektów odnosi się także do działania. W praktyce można dostrzec wzajemne powiązania pomiędzy poszczególnymi aspektami osobowości i działania. Na przykład oczekiwanie wpływa na przebieg i wynik działania, z kolei przebieg i wynik działania znajdują się u podstaw określonych oczekiwań.²³

Każda jednostka pomimo swojego podobieństwa do innych osób ma sobie właściwe cechy emocjonalne, temperamentalne i wolicjonalne, które stanowią zespół właściwości i jako takie determinują osobowość. Każdy człowiek jest więc z jednej strony podobny do innych, z drugiej zaś różni się od nich wyjątkowością swych doświadczeń i odmiennością własnego „ja”, które tworzy zasadniczy zrąb osobowości.²⁴ Istotną rolę spełniają przy tym pewne szczególne zdolności, nazywane wyznacznikami osobowości. Obejmują one: skłonności, przez które rozumie się swoiste tendencje dynamiczne mówiące o tym, jakie dana jednostka przejawia zainteresowania, czego pragnie, dokąd dąży; zdolności, które są zawsze zdolnościami do czegoś, do jakiegoś konkretnego działania; emocjonalność i uczuciowość; inteligencję, uzdolnienia, potrzeby psychiczne, postawy społeczne, przekonania; temperament wyrażający się w tempie i rytmie procesów psychicznych jednostki oraz charakter, czyli cechy wyciskające piętno na wszystkim, co jednostka robi, jak też jej cechy wyrażające specyficzną indywidualną postawę wobec świata i ludzi.²⁵

Wszystkie wyżej opisane elementy struktury osobowości i czynniki ją kształtujące otrzymują swoistą organizację w życiu chrześcijanina. Zapoczątk-

²⁰ Ibidem.

²¹ M. Frese, J. Stewart, B. Hannover, *Goal orientation and planfulness: action styles as personality concepts*, *Journal of Personality and Social Psychology* 52 (1987), s. 1182–1190.

²² T. Mądrzycki, *Osobowość jako system*, s. 21 i nn.

²³ Ibidem.

²⁴ H. Krzysteczko, *Osobowość*, w: *Psychologia dla teologów*, pod red. J. Makselona, Kraków 1995, s. 177 i nn.

²⁵ L.A. Pervin, *Personality: theory and research*, New York 1993⁵, s. 12 i nn.

kowana na chrzcie świętym i rozwijana poprzez życie sakramentalne osobowa relacja do Chrystusa pozwala na formację sakramentalnej osobowości człowieka, która w swoim rozwoju i w sposobie zachowania jest odbiciem osobowości Chrystusa. Człowiek o osobowości sakramentalnej w swym działaniu jest wolny wolnością dziecka Bożego, mającą swoje źródło w zakotwiczeniu życia w Chrystusie. Ustawicznie konfrontuje on swoje zachowanie z Chrystusem, troszczy się o rozwój postawy wiary, nadziei i miłości do Chrystusa oraz o ich ukonkretnianie w relacjach z innymi.²⁶

2. Podstawowe wymiary osobowości predysponujące katechizowaną młodzież do nawiązywania przyjaźni

Osobowość jednostki, a szczególnie jej podstawowe wymiary, ma decydujący wpływ na nawiązywane przez nią relacje przyjaźni. Nie każda osoba wykazuje bowiem w jednakowym zakresie predyspozycje do nawiązywania przyjaźni. Jedną w sposób naturalny, spontaniczny, dobrowolny potrafi je nawiązywać, innej osobie natomiast sprawia to trudności. Zdaniem wielu psychologów takie zachowania w dużej mierze są uwarunkowane kategorią dymensji osobowości człowieka. Najczęściej jest to ekstrawersja – introwersja. Stanowi ona dwa bieguny jednego z trzech głównych wymiarów osobowości człowieka.²⁷

2.1. Ekstrawersja

Ekstrawertyka charakteryzuje otwartość na inne osoby i w relacji do innych, nastawienie na zewnątrz oraz duża potrzeba działania, przy równoczesnej łatwości nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z ludźmi. Przejawia on bardziej obiektywną wizję świata. Ekstrawertyk swoją uwagę kieruje na

²⁶ Osobowość sakramentalną opisał bardzo interesująco A.J. Nowak. Zob. A.J. Nowak, *Osobowość sakramentalna*, s. 58 i nn.

²⁷ Nazwy tego wymiaru osobowości w literaturze psychologicznej rozpowszechnił C.G. Jung, który wprowadził wartościowe rozróżnienie pomiędzy ekstrawersją i introwersją. Szczegółowej analizie koncepcji ekstrawersji – introwersji dokonał H.J. Eysenck, który obok ekstrawersji – introwersji wyodrębnił neurotyzm (chwiejność emocjonalną, zaburzenia w zakresie uczuciowości) i psychotyzm (zaburzenia myślenia). Powstanie tych typów osobowości, zdaniem H.J. Eysencka, zdeterminowane jest przez układ nerwowy i środowisko, przy czym istotną rolę spełnia tu genotyp człowieka. Różnice indywidualne, jakie występują pomiędzy tak wyodrębnionymi typami, związane są z poziomem pobudzania korowego, które u introwertyków jest wyższe niż u ekstrawertyków. Natomiast hamowanie korowe jest wyższe u ekstrawertyków niż u introwertyków. Zob. H.J. Eysenck. *Is there a paradigm in personality research?*, „Journal of Research in Personality”, 17(1983), s. 369–397; tenże, *Dimensions of personality, 16.5 or 3? – Criteria for a taxonomic paradigm*, Personality and Individual Differences 12 (1991), s. 773–790; tenże, *Human learning and individual differences*, Educational Psychology 3 (1983), s. 169–180; tenże, *Is there a paradigm in personality research?*, Journal of Research in Personality 17 (1983), s. 369–397; C.G. Jung, *The structure and dynamics of the psyche, psychological types*, Princeton 1961.

świat zewnętrzny, od którego pobiera „energię” do działania. Szuka on stymulacji na zewnątrz siebie.²⁸ Typowy ekstrawertyk jest towarzyski, ruchliwy, ma rozległe zainteresowania i wielu znajomych. Odczuwa on potrzebę posiadania kogoś, z kim mógłby stale rozmawiać.²⁹ Ekstrawertyk nie lubi samotności. Przejawia on zamiłowanie do ciągłej zmiany, długich rozmów, śmiechu i żartów. Lubi podejmować działania ryzykowne, którym towarzyszy napięcie. Kieruje się chwilowym impulsem, działa pod wpływem sytuacji, w której aktualnie się znajduje. Ekstrawertyk jest jednostką impulsywną. Łatwo traci panowanie nad sobą i nie ma dobrej kontroli nad swoimi uczuciami. Nie zawsze też ekstrawertyk odznacza się rzetelnością w zakresie podejmowanego działania.³⁰

Cechy, którymi odznacza się ekstrawertyk, ułatwiają mu nawiązywanie więzi przyjacielskich. Znacząca jest tu otwartość, dzięki której ekstrawertyk pozwala poznać innym to, co czuje i myśli wobec innej osoby, jej zachowania, przejawianych przez nią postaw oraz wobec zachodzących wokół wydarzeń. Otwartość umożliwia ekstrawertykowi ujawnianie własnych reakcji na daną sytuację i doświadczeń z przeszłości, które są znaczące dla zrozumienia jego obecnego postępowania. W ten sposób ekstrawertyk przekazuje innym osobom w sposób świadomy nieznaną lub niedostępną informację o sobie, a więc odkrywa własne „ja” przed drugimi, ujawnia potrzebę akceptacji i budowania więzi z innymi.³¹ Takie predyspozycje ekstrawertyka są istotne dla nawiązania i rozwoju więzi przyjaźni. Przyjaźń nie może bowiem zaistnieć i rozwijać się bez wzajemnego otwarcia się i poznania osób.

Otwartość powinna być adekwatna do charakteru drugiej osoby, z którą katechizowany pragnie nawiązać przyjaźń. Nadmierna otwartość, występująca często w formie ujawniania wszystkich, nawet najbardziej intymnych przeżyć (ekshibicjonistyczna samoprezentacja), spontanicznego ujawniania intymnych informacji w sytuacji szczególnego napięcia emocjonalnego (katarnistyczne ujawnianie siebie) i narzucania się z całą swoją osobowością, jest bowiem przeszkodą w nawiązaniu i rozwijaniu przyjaźni.³² Właściwa otwartość zależy jednak od świadomości własnych uczuć, myśli, reakcji, samoakceptacji i od zaufania do osoby, z którą młody człowiek wchodzi w interakcje. Umożliwia ona poznawanie prawdziwego przeświadczenia na swój temat i wpływa na otwartość drugiej osoby, tzn. im bardziej jedna z młodych osób, które nawiązują przyjaźń, jest otwarta, tym bardziej jej partner będzie chciał się otworzyć.

²⁸ S. Hirsh, J. Kummerov, *Typy życiowe czyli opis i rozpoznanie charakterów osób w twoim otoczeniu*, Wrocław 1994, s. 23.

²⁹ H.J. Eysenck, *Human learning and individual differences*, Educational Psychology 3 (1983), s. 170.

³⁰ Ibidem.

³¹ M. Mądry-Kupiec, *Komunikacja interpersonalna. Rozumienie i bycie rozumianym przez drugiego człowieka*, w: *Struktury pedagogiczne w katechezie*, pod red. M. Śnieżyńskiego, Kraków 2001, s. 36.

³² F. Schulz von Thun, *Sztuka rozmawiania. Analiza zaburzeń*, Kraków 2001, s. 99 i nn.

Wyrazem otwarcia się katechizowanych jest wzajemne komunikowanie – w sposób werbalny i pozawerbalny – tego, co czują i myślą nie tylko do zachodzących wokół wydarzeń, ale i wobec partnera, jego postawy zachowania, poglądów, przekonań. Komunikowanie interpersonalne prowadzi do wzajemnego, lepszego poznania się katechizowanych osób, które jest niezbędne w nawiązywaniu i rozwijaniu przyjaźni.

Katechizowana młodzież, która odznacza się cechami typowymi dla ekstrawertyka, ma zatem w większym stopniu predyspozycje do otwierania się przed drugą osobą, przejawia pozytywne nastawienie do innych i większą łatwość obdarzania ich zaufaniem. Wszystko to sprzyja nawiązywaniu przyjaźni.

2.2. Introwersja

Introwertyk abstrahuje od obiektywnych warunków otoczenia, a jego uwaga skierowana jest przede wszystkim na własne wnętrze. Typowy introwertyk jest osobą spokojną, chętnie analizującą własne uczucia, postawy i zachowania, skłoną do introspekcji. Lubi on raczej czytać książki niż przebywać w towarzystwie znajomych osób. Introwertyk jest pobudzany do działania własnymi ideałami, pomysłami, wzruszeniami i wrażeniami. „Energii życiową” czerpie zatem ze źródeł wewnętrznych. Przed podjęciem decyzji i działania wszystko dokładnie analizuje, opierając się na własnym doświadczeniu.³³ W relacjach z innymi przejawia tendencję do dystansu, powściągliwości, stwarzania drugiej osobie przestrzeni wolności i respektowania prawa do samotności. Cechuje go swego rodzaju przejrzystość osobowości, pozwalająca innym dostrzec to, co jest w nim dobre. Introwertyk ma niewielu znajomych i potrzebuje więcej czasu na nawiązanie przyjaźni. W doborze przyjaciela jest bardzo wymagający i ostrożny. Swoje uczucia dokładnie analizuje i niełatwo da się wyprowadzić z równowagi. Jego postawa wobec przyszłości często zabarwiona jest pesymizmem. Introwertyk przywiązuje wielką wagę do wartości etycznych. Z przyjętych na siebie zobowiązań wywiązuje się sumiennie i sprawy związane z codzienną egzystencją są dla niego istotne. Zwykle ma opinię człowieka, na którym można polegać.³⁴

Cechy, którymi odznacza się introwertyk, nie ułatwiają mu nawiązywania więzi przyjacielskich. Mogą jednak okazać się cenne, zwłaszcza w relacjach z rówieśnikami, którzy odznaczają się odmiennym wymiarem osobowości. Trudności w otwieraniu się przed innymi, potrzeba dłuższego czasu na nawiązanie więzi przyjaźni, pesymizm, dystans wobec innych osób i tendencja do nieufności wobec drugich – są źródłem zamknięcia się w sobie. Brak otwarto-

³³ S. Hirsh, J. Kummerow, *Typy życiowe*, s. 23.

³⁴ H. J. Eysenck, *Human learning*, s. 170–178.

ści nie sprzyja nawiązywaniu i rozwijaniu przyjaźni. Natomiast przejrzystość osobowości introwertyka, jego dyskrecja, respektowanie prawa drugiej osoby do samotności i zdolność słuchania innych osób i stwarzania im przestrzeni wolności spełnia istotną rolę w przyjaźni.³⁵ Dlatego katechizowani o osobowości introwertyka, mimo iż tworzą znacznie mniej związków przyjacielskich, budują więzi trwałe, oparte na wzajemnym zaufaniu i akceptacji.

Zwrócenie uwagi na te dwa bieguny osobowości, jakimi są ekstrawersja i introwersja, ma istotne znaczenie z punktu widzenia, jaki stwarzają cechy charakterystyczne dla obu tych typów osobowości w nawiązywaniu przez katechizowaną młodzież przyjaźni. W rzeczywistości nie występuje jednak czysty typ zachowania ekstrawertyka czy introwertyka. Jest to tylko konstrukt teoretyczny, określany jako idealny przypadek. Przeciętny młody człowiek ma cechy osobowości jednego i drugiego typu, z przewagą ekstra- lub introwersji, co tym samym warunkuje jakość jego relacji z innymi osobami. Można jednak mówić o zespole cech i reakcji osobowości charakterystycznych dla typowego introwertyka czy ekstrawertyka, które predysponują go do nawiązania przyjaźni z innymi osobami. Są one dopełniane przez wyznaczniki osobowości.

3. Osobowościowe wyznaczniki nawiązywania przyjaźni wśród katechizowanej młodzieży

U podstaw nawiązywania przyjaźni przez katechizowaną młodzież znajdują się – poza wyżej omówionymi wymiarami osobowości – psychiczne dyspozycje, cechy, funkcje oraz gotowość do reagowania. Konstytuują one trzy poziomy osobowości każdego człowieka, a więc poziom wrodzonych dyspozycji, poziom treściowych i formalnych nawyków i poziom świadomości, aktywności intencjonalnej. Pierwszy poziom obejmuje potrzeby, popędy, emocje, dyspozycje temperamentalne, wrodzone zdolności poznawcze i wykonawcze. Na podstawie tych dyspozycji i mechanizmów kształtują się nawyki (poziom drugi) i czynności intencjonalne, określane także jako świadomość (poziom trzeci).³⁶

Pod wpływem wyżej wymienionych dyspozycji młodzież przejawia określone tendencje do nawiązywania przyjaźni. Najważniejszą właściwością jest znajomość własnych potrzeb, wartości, ideałów, zdolności, zainteresowań i postaw społecznych, religijnych, moralnych. Niemniej istotna jest tu świadomość własnych dyspozycji temperamentalnych, sposobów wyrażania emocji, reagowania na pojawiające się w życiu trudności oraz zdolność wczuwania się w sytuację drugiej osoby, zwana empatią. Samoświadomość i samowiedza stwarzają młodej osobie możliwości samookreślenia się i nawiązywania więzi

³⁵ S. Hirsh, J. Kummerow, *Typy życiowe*, s. 31.

³⁶ T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 1996, s. 24–60.

przyjaźni z osobami, które odznaczają się podobnymi dyspozycjami. Nie ulega wątpliwości, że u podstaw większości przyjaźni znajduje się bowiem jedność potrzeb, uczuć, dążeń, wartości, ideałów, zainteresowań.³⁷

Stwierdzenie to odnosi się także do katechizowanej młodzieży. Katecheta obserwując młode osoby w toku zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, może z łatwością dostrzec, że nawiązywane przez nie więzi przyjaźni bazują na zgodności postaw, poglądów, preferowanych wartości, na zgodności wspólnych zainteresowań, planów i dążeń życiowych, na niemal identycznym rozumieniu istoty przyjaźni i wynikających z niej zobowiązań. Tego rodzaju nastawienie przejawia się we wspólnym wykonywaniu prac, we wzajemnej trosce i pomocy, w równości, w poszanowaniu godności przyjaciela. Znajduje ono wyraz w zgodności myślenia i działania przyjaciół.

W kontekście katechetycznym istotne są charakterystyczne dla przyjaźni podobieństwa w zakresie cech moralnych, ujawniające się w postawach i dążeniach przyjaciół. Pozytywne właściwości jednej osoby, jej nastawienie wobec Boga, wartości religijno-moralnych i wobec nauczyciela religii oraz zaangażowanie w toku katechezy wpływają na rozwój drugiej osoby. Natomiast kontestacja przez młodego człowieka autorytetu Boga, Kościoła i Ewangelii często wywołuje podobne reakcje u przyjaciela.

Katechizowana młodzież nawiązuje także przyjaźnie z osobami, które w pewnych sferach egzystencji zachowują odrębność i niepowtarzalność. Różnice te stwarzają szanse dla integralnego rozwoju każdego z partnerów przyjaźni, a zwłaszcza tego, który pod względem wychowawczym przejawia zachowania destrukcyjne, wymagają jednak wzajemnej otwartości przyjaciół, szczerości, bycia sobą, a przez to wzajemnego poznawania się. Ważne jest tu poznanie i akceptacja indywidualnych właściwości osób tworzących więź przyjaźni oraz dawanie wsparcia – zwłaszcza osobie, która potrzebuje szczególnej pomocy w pracy nad sobą.

4. Indywidualne różnice między katechizowaną młodzieżą nawiązującą więzi przyjaźni³⁸

W przyjaźni, jaką nawiązuje katechizowana młodzież, mimo wzajemnego podobieństwa osób każda ze stron odznacza się indywidualnymi cechami.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Opracowując to zagadnienie poddano analizie teoretyczno-empiryczne prace badawcze z zakresu psychologii społecznej, psychologii rozwoju człowieka w ciągu życia i psychologii wychowawczej. Wypracowane w ramach subdyscyplin psychologii teorie odnośnie do indywidualnych różnic w nawiązywaniu przyjaźni zaadaptowano do katechezy, uwzględniając jej adresatów. Zob. A.L. McGinnis, *Sztuka przyjaźni*; E.B. Hurlock, *Rozwój młodzieży*, Warszawa 1965; L. Niebrzydowski, *Psychologia wychowawcza*; tenże, *Psychologia przyjaźni*; I. Obuchowska, *Drogi dorastania*, Warszawa 1996; P.G. Zimbardo, *Nieśmiałość. Co to jest? Jak sobie z nią radzić?*, Warszawa 2000.

Różnice te najczęściej dotyczą treści i trwałości motywacji, stopnia nasilenia emocjonalnego, dyspozycji temperamentalnych, nastawienia na cel wspólnego działania i rozmiarów otwartości wobec przyjaciela. Zależą one głównie od stopnia rozwoju umysłowego osób nawiązujących przyjaźń, od ich aspiracji życiowych, posiadanych nawyków, świadomości własnych uczuć, myśli, reakcji i akceptacji siebie.

Jedną z istotnych różnic, jakimi może odznaczać się katechizowana młodzież, jest dyspozycja do rezygnacji z własnych pragnień na rzecz przyjaciela. Ma ona decydujące znaczenie w sytuacji, gdy plany i dążenia przyjaciół nie są jednolite, i pozwala na wyeliminowanie powstałych rozbieżności. Indywidualne różnice między przyjaciółmi uwidaczniają się także w treści zainteresowań, w stopniu ich rozwijania i w przejawianej aktywności. W efekcie mogą one prowadzić każdą z młodych osób do uzupełniania posiadanych wiadomości, zrozumienia trudnych zagadnień, motywowania do podejmowania twórczych inicjatyw czy też wspomaganie w wykonywaniu określonych zadań.

Niejednokrotnie indywidualne różnice między przyjaciółmi dotyczą motywów nawiązania przyjaźni. Występuje wtedy wyraźne zakłócenie w równości i trosce o drugą osobę. W konsekwencji prowadzi to do zaniku wzajemnej nieklamanej przychylności, wzajemnego szacunku, bezinteresownej troski o przyjaciela i gotowości udzielania mu pomocy. W miejsce tych działań pojawia się dążenie do zdominowania osoby, postrzeganie jej jako źródła nagród i korzyści oraz egoistyczne korzystanie z osiągnięć i świadczeń przyjaciela.

Katechizowana młodzież nawiązująca przyjaźń może różnić się w sposobie rozumienia przyjaźni, w posiadanych o niej wyobrażeniach i w działaniach podejmowanych na rzecz utrzymania danego związku przyjaźni. Wyrazem tego rodzaju różnic jest zakres świadomości potrzeby otwartości wobec przyjaciela, współdziałania z przyjacielem, częstego z nim przebywania, np. jedna osoba w niewielkim stopniu dostrzega potrzebę nieustannego przebywania i współdziałania z przyjacielem, inna natomiast wyraża gotowość częstych spotkań i pragnie ponosić pełną odpowiedzialność za obopólne powodzenie i szczęście, jak również za niepowodzenia, a nawet za ewentualne zmiany w zachowaniu przyjaciela.

5. Znaczenie przyjaźni dla integralnego rozwoju katechizowanej młodzieży

Nawiązywanie przyjaźni wśród katechizowanej młodzieży, niezależnie od czynników osobowościowych, jakie znajdują się u ich podstaw, jest źród-

dłem pozytywnych doświadczeń, nośnikiem wartości ludzkich i chrześcijańskich oraz ważnym elementem w rozwoju psychospołecznym.

Przyjaźń wymaga ze strony katechizowanej młodzieży wyjścia poza własne „ja”, skupienia się na innej osobie, zapomnienia w pewnych sytuacjach o sobie i gotowości bycia w różnych, często trudnych sytuacjach bardziej dla drugiej, bliskiej osoby niż dla siebie. Motywuje więc ona młodzież do przewycięzania egoizmu i otwierania się na potrzeby innych. W ten sposób staje się szkołą życia nie tylko z innymi, ale i dla innych. Ma zatem znaczenie dla rozwoju młodych i osiągnięcia przez nich dojrzałości.

W przyjaźni dokonuje się wzajemne uzupełnianie się osób i swego rodzaju wymiana wartości ludzkich stymulujących rozwój intelektu, wyobraźni i zainteresowań związanych z dominującym typem osobowości. Umożliwia to każdej z osób poszerzenie kręgu wiedzy i rozbudzenie nowych wartościowych zainteresowań. Przyjaźń daje także szanse poznania wartości moralnych drugiej osoby. Dzięki temu następuje duchowe ubogacenie się przyjaciół.

Przyjaźń jest dla katechizowanej młodzieży źródłem zaspokajania nasilającej się w okresie dorastania potrzeby bezpieczeństwa, przynależności uczuciowej, afiliacji, uznania społecznego, dodatniej samooceny i w miarę spójnego obrazu siebie oraz otaczającego świata. Obcowanie z przyjacielem zaspokaja te potrzeby i podtrzymuje obraz własnej osoby, uzupełnia go o nowe elementy w taki sposób, by wspomagać osobę w jej rozwoju. Tworzy zatem korzystne warunki do kształtowania się tożsamości psychicznej i społecznej katechizowanych.

Więzi przyjaźni, jakie nawiązuje między sobą katechizowana młodzież, są dla niej źródłem obiektywnego samopoznania. Umożliwiają bowiem – istotne dla pełnego poznania siebie samego – wzajemne otwarcie się osób i komunikowanie. W procesie tym młody człowiek dowiadyuje się, kim jest, jakie są jego pragnienia i dążenia. Jednocześnie uczy się pogłębiania kontaktów z drugą osobą i zyskuje nowe impulsy do pracy nad sobą. Wszystko to jest dla młodzieży źródłem satysfakcji, motywuje do działania, pozwala lepiej akceptować siebie i z nadzieją patrzeć w przyszłość.

Przyjaźń między katechizowaną młodzieżą przyczynia się do ograniczania tych form aktywności, które są niekorzystne lub przykre dla drugiej osoby. Warunkuje ona podtrzymywanie wśród młodzieży działań pożądaných wychowawczo i nabywanie zdolności do angażowania własnego „ja” w kształtowanie więzi z drugą osobą. Dzięki przyjaźni młodzież uczy się bezinteresownego wspomaganie innych, współodpowiedzialności i właściwie rozumianej tolerancji oraz kształtuje w sobie gotowość przyjęcia współzależności ze strony partnera przyjaźni. Nabywanie tych dyspozycji przyczynia się do pozytywnego rozwoju katechizowanej młodzieży.

Nawiązywanie przyjaźni między katechizowaną młodzieżą spełnia także funkcje nagradzające. Często bowiem przyjaźń młodych osób przypomina wymianę świadczeń będących wynikiem kalkulacji zysków i strat. Występuje przy tym zróżnicowanie w kategoriach nagradzania, którego młodzież dostarcza sobie wzajemnie. Wśród nagród dominuje „odpłacanie się” własnymi, pozytywnymi cechami, czasem i wysiłkiem ofiarowanym przyjacielowi, zaspokajanie obopólnej potrzeby wzajemnego współdziałania, dzielenia się doświadczeniem i inspirowania do działania, nabywanie przeświadczenia, że w każdej sytuacji można liczyć na pomoc i wsparcie ze strony przyjaciela. Niemniej istotne jest tu pozyskiwanie informacji o przyjacielu, których nikt inny nie zna, oraz możliwość pozytywnego potwierdzenia własnej wartości.

Świadomość akceptacji ze strony przyjaciela wywołuje lub umacnia w katechizowanej młodzieży wiarę w siebie oraz pozwala radować się życiem. Pragnienie nawzajem dla siebie dobra motywuje młodzież do podejmowania wysiłku ukierunkowanego na wszechstronny rozwój.

Dla katechizowanej młodzieży przyjaźń może być pomocą w „harmonijnym rozwijaniu wrodzonych właściwości fizycznych, moralnych i intelektualnych, (...) [w] zdobywaniu stopniowo coraz doskonalszego zmysłu odpowiedzialności, (...), w osiągnięciu prawdziwej wolności, (...) w wielkodusznym i stanowczym przewyciężaniu przeszkód, w nabywaniu zdolności do oceny wartości wedle prawidłowego sumienia i do przyjmowania tych wartości przez osobisty wybór, a także do doskonalszego poznawania i umiłowania Boga” (DWCH 1). Takie znaczenie przyjaźni odnosi się zarówno do osób, które swoje życie zawierzyły Bogu, jak i do przyjaźni, w których tylko jeden z partnerów uznaje Boga za podstawową wartość. Istotnym warunkiem jest tu wspólne poszukiwanie Prawdy.

Autentyczna przyjaźń w życiu katechizowanej młodzieży ma źródło w Bogu, który człowieka stworzył, powołał i odkupił. Umożliwia także poznanie i doświadczenie miłości, jaką Bóg darzy każdego człowieka. W konsekwencji prowadzi do zaufania Bogu i nawiązania z Nim osobowej relacji.

Przyjaźń niekiedy może być dla młodych osób pokusą egoizmu we dwoje, zamknięcia się tylko w określonej diadzie i rozbicia grupy, np. katechetycznej, w obrębie której powstała. Dlatego powinna być świadomie kierowana, o czym młodzież nie zawsze pamięta.

Katecheza stanowi tu swego rodzaju środowisko, w którym kształtuje się określone dyspozycje sprzyjające nawiązywaniu przyjaźni. Warunkuje ona w sposób istotny to, czy dana osoba, na podstawie wrodzonych predyspozycji, wypracuje sobie określone wzorce postępowania. Katecheza ma zatem pomagać młodzieży w odkrywaniu fundamentalnej prawdy, że „człowiek, będąc jedynym na ziemi stworzeniem, którego Bóg chciał dla niego samego, nie

może odnaleźć się w pełni inaczej, jak tylko poprzez bezinteresowny dar z siebie samego” (KDK 24) i we wzrastaniu w „mądrości i łasce” poprzez obcowanie z Bogiem, z ludźmi i z przyrodą.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Freundschaft, die junge Menschen miteinander schließen, hängt von vielen Faktoren ab. Einen von ihnen bilden die Determinanten der Persönlichkeit. Die Eigenart der Ähnlichkeiten und individueller Unterschiede einzelner Personen nimmt einen erheblichen Einfluss darauf, mit wem sie Freundschaft schließen, was seinerseits die Qualität der Aktivitäten und der Teilnahme am Leben der Gruppen, denen die Einzelperson angehört, z. B. der Familie, der Altersgruppe bzw. der katechetischen Gruppe, prägt.

Im Artikel wurde die Antwort auf die Frage gesucht, was sind die Prädispositionen der Persönlichkeit im Schließen der Freundschaften bei der im Religionsunterricht anwesenden Jugend. Um der Lösung des Problems näher zu kommen, wurden zuerst terminologische Probleme besprochen. Es wurde auf den Umfang der Begriffe „Freundschaft” und „Persönlichkeit” hingewiesen. Sodann wurden Extraversion und Introversion als grundlegende Dimensionen der jugendlichen Persönlichkeit dargestellt. Sie bilden im großen Maß Prädispositionen, nach denen unter der unterrichteten Jugend Freundschaften geschlossen werden. In diesem Kontext wird auf die Bedeutung der Freundschaft bei der unterrichteten Jugend hingewiesen